

תורת הקורא

רשימת ספרים וכלליהם

ס"א – ספרד י. פריס 13. תורה וכתובים. נכתב במאות ה-13-14 (בסביבות השנים 1250–1350).

ס"א – ספרד יא. מינכן 392. תנ"ך. נכתב במאות ה-13-14 (בסביבות השנים 1250–1350).

ס"ב – ספרד יב. פריס 24. תנ"ך. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1400).

ס"ג – ספרד יג. פריס 31. תנ"ך. נכתב בסרגוסה שבספרד בשנת ה"א קס"ד – 1404.

ס"ד – ספרד יד. לונדון 2626. תורה. נכתב בליסבון שבפורטוגל בשנת ה"א רמ"ג – 1483.

ס"ה – ספרד טו. פריס 15. תנ"ך. נכתב בליסבון שבפורטוגל בשנת ה"א רנ"ו (1496).

ס"ו – ספרד טז. קמברידג' 652. תורה וכתובים. נכתב במאות ה-14-15 (בסביבות השנים 1350–1450).

ס"ז – ספרד יז. פריס 29. תנ"ך. נכתב בקסטיליה במאה ה-15 (בסביבות השנים 1400–1500).

כתבי יד אשכנזיים

א"א – אשכנזי א. ויימאר 651–652. תורה והפטרות. נכתב בווימאר שבגרמניה בשנת ה"א נ' – 1290.

א"ב – אשכנזי ב. פריס 7. תנ"ך. נכתב בפרפיניאן שבצרפת בשנת ה"א נ"ט – 1299.

א"ג – אשכנזי ג. מינכן 2. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב בגרמניה במחצית השנייה של המאה ה-13 (בסביבות השנים 1250–1300).

א"ד – אשכנזי ד. פריס 36. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב בצרפת בשנת ה"א ס' – 1300.

א"ה – אשכנזי ה. פריס 39. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב במאות ה-13-14 (בסביבות השנים 1250–1350).

א"ו – אשכנזי ו. פריס 8-9-10. תורה עם תרגום, נ"ך. נכתב בשנת ה"א ס"ד – 1304.

א"ז – אשכנזי ז. פריס 19. תורה, ונביאים עד אמצע מלכים. נכתב בצרפת בתחילת המאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1350).

א"ח – אשכנזי ח. פריס 37. תורה מגילות והפטרות. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1400).

א"ט – אשכנזי ט. פריס 34. תורה ונביאים ראשונים. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1400).

א"י – אשכנזי י. פריס 41. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב במאות ה-14-15 (בסביבות השנים 1350–1450).

דפוסים

מק"ג – מקראות גדולות תנ"ך. נדפס בוויניציאה בשנת רפ"ד – רפ"ו.

רא"פ – תקון סופרים לר' איצק פרעמסלא מפראג. תורה מגילות והפטרות. נדפס באמשטרדם בשנת תקכ"ז.

רו"ה – חומש מאור עינים. נדפס ברעדליהים בשנת תקע"ח – תקפ"א (1818–1821).

לטריס – תנ"ך. הוגה ע"י מאיר הלוי לעטערס. נדפס בווינה בשנת תרי"ב – 1852.

גינצבורג – תנ"ך. נדפס בלונדון בשנת תרצ"ב – 1932.

קסוטו – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשי"ג.

כתבי יד טברניים / מזרחיים

ט"א – טברני א. יד בן צבי 1. כתר ארם צובה. תנ"ך, חסר רוב תורה וסוף כתובים. נכתב ע"י שלמה בן בויאעא בסביבות שנת ד' אלפים תר"פ – 920, הוגה נוקד ונמסר ע"י אהרן בן משה בן אשר גדול בעלי המסורה.

ט"א – טברני א. ספיר. עדויות על כתר ארם צובה במקומות החסרים, ע"פ עדות של יעקב הלוי ספיר בקובץ מאורות נתן.

ט"א – טברני א. קמחי. הוא עדויות על כתר ארם צובה במקומות החסרים, ע"פ עדות של ר' יהושע קמחי.

ט"ב – טברני ב. לנינגרד B 19a. תנ"ך. נכתב בשנת ד' אלפים תשס"ט – 1009.

ט"ג – טברני ג. ששון 507. כיום ירושלים 24-5702. תורה. נכתב במאה ה-10 (בסביבות השנים 900–1000).

ט"ד – טברני ד. ששון 1053. תנ"ך. נכתב במאה ה-10 (בסביבות השנים 900–1000).

ט"ה – טברני ה. לונדון 4445.

ט"ו – טברני ו. לנינגרד פירקוביץ EVR 1 c II. תורה עם תרגום רס"ג, נכתב בתחילת המאה ה-11.

ט"ז – טברני ז. קהיר 1. נביאים.

ט"ח – טברני ח. וטיקן 448. תורה עם תרגום, נכתב במאה ה-11 (בסביבות השנים 1000–1100).

כתבי יד ספרדיים

ס"א – ספרד א. פריס 25. תנ"ך. נכתב בחצי האי האיברי בשנת ד' אלפים תתקצ"ב – 1232.

ס"ב – ספרד ב. ניו יורק אוסף לוצקי A44. תורה. העתקת ספר הללי הקדמון, נעתק בטולדו שבספרד בשנת ה' אלפים א' – 1241.

ס"ג – ספרד ג. ירושלים 4-790. תנ"ך. נכתב בבורגוס שבספרד בשנת ה' אלפים כ' – 1260.

ס"ד – ספרד ד. פריס 26. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד בשנת ה"א ל"ב – 1272.

ס"ה – ספרד ה. פריס 21. תנ"ך. נכתב בקסטיליה בסביבות שנת ה' נ"ה – 1295 (יש בראשו קביעות שנים משנת נ"ה).

ס"ו – ספרד ו. פריס 11-12. תנ"ך. נכתב בבורגוס שבספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200–1300).

ס"ז – ספרד ז. פריס 28. תנ"ך. נכתב בחצי האי האיברי בשנת ה"א ק"ד – 1344.

ס"ח – ספרד ח. פריס 30. תנ"ך. נכתב בחצי האי האיברי בשנת ה"א קי"ז – 1357.

ס"ט – ספרד ט. פריס 23. תנ"ך. נכתב במאות ה-13-14 (בסביבות השנים 1250–1350).

^א הוא הספר שעליו סמך הרמב"ם לענין קביעת פרשיות התורה (הל' ס"ת פ"ח ה"ד), וכתב שעליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה. וכן כתב רד"ק (בהקדמתו לספר השרשים) שאנחנו סומכים על קריאת בן אשר. וכתב האור תורה (בראשית א' ג') שהלכה כבן אשר כאילו יצאה בת קול והכריזה שהלכה כמותו. וכן כתב מנחת שי (בראשית א' ג') שקיי"ל כדעת בן אשר, והוא כלל גדול במקרא.

^ב כולל כ-550 שאלות ששלח ר' יעקב ספיר בשנת תרי"ז מירושלים לארם צובה, על ידי ר' יעקב זאב ברלין, וענה לו משם מנשה סיתון לאחר שבדק בגוף הכתר (טרם שאבד). נדפס ע"י ר' זר, לשוננו, ניסן-תמוז תשמ"ו.

קורן – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשכ"ה.

ברויאר – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז.

ברויאר – דרכו לילך על פי כתר ארם צובא וכתבי יד הקרובים לו. שמהם קבע את הנוסח הנכון¹. מסתבר שהוא התנ"ך הקרוב ביותר לנוסח שיצא מידיו בן אשר בכתר ארם צובה.

כללי כתבי היד

הספרים הטברניים עולים בדיוקם וחשיבותם בהרבה על פני שאר כתבי היד, משום שטבריה עד לפני כאלף שנה היתה עיקר מקום מושבם של גדולי בעלי המסורה עד בן אשר שהיה חותם גדולי בעלי המסורה של טבריה.

הספרים האשכנזיים הם הפחותים ביותר בחשיבותם, וכמו שכתבו הראשונים שספרי אשכנז משובשים ואין לסמוך עליהם.

הספרים הספרדיים יש בהם מדויקים יותר, וקרובים יותר למסורת הטברנית, ויש מהם מדויקים פחות וקרובים יותר לספרי אשכנז המשובשים.

כאשר כל כתבי היד הטברניים הולכים בשיטה אחת, וכתבי היד האשכנזים והספרדים בשיטה אחרת, זו מחלוקת במסורות בין המקומות, ובפשטות ראוי ללכת בזה אחר מסורת טבריה שהיא המסורת המוסמכת והמדויקת יותר, והיא גם זו המקובלת ביננו כמו שכתבו הגדולים הנ"ל, אלא שלא תמיד היה בידינו את הידע כיצד מסורתם.

כאשר כתבי היד הטברניים הולכים בשיטה אחת, וספרי ספרד חלוקים בזה, לכאורה ודאי שיש להעדיף את נוסח טבריה אחר שגם בספרי ספרד הוא במחלוקת.

על ספרי אשכנז נראה שאין לסמוך כלל, אחר שהעידו גדולי הראשונים שספרי אשכנז משובשים.

צורת הכרעתנו היא באופן כזה שהנוסח הנראה יותר (ע"פ האמור לעיל) כתוב ראשון, והנוסח הדחוי יותר כתוב שני ומוקף בסוגריים. לפעמים הנוסח המוקף דחוי מכל וכל, ולפעמים הוא רק לא מוסמך מספיק.

לא הובאו כל המחלוקות והחילופים שיש בספרים השונים, אלא הובאו אך ורק החילופים שעדיין קיימים בדפוסים הנפוצים והמקובלים, ולא ראינו צורך לעורר מחדש שיטות שכבר נדחו לגמרי מדפוסי ימינו.

במקומות בהם לא הובא בגליון מכל כתבי היד, הוא משום שחסר בכתב היד במקום ההוא, או שאינו ברור דיו, או ששיטתו שונה בזה לגמרי מכל שאר כתבי היד, וכדומה.

כללי הדפוסים

מק"ג – נוסחו אמנם משקף את דרך בן אשר באופן כללי, אך מלא בטעויות שיבושים וסתירות, ואינו מהימן דיו. אור תורה ומנחת שי התריעו בעשרות מקומות מפני שגיאותיו ושיבושיו, חלק גדול משיבושיו התקבלו במהדורת הבאות אחריו, וממנו נובעים שיבושים רבים המצויים בדפוסי ימינו.

רא"פ – דרכו באופן כללי לילך אחר מק"ג עם תיקוני האור תורה. מחמת שיעבודו לנוסח מק"ג, נפל פעמים רבות בבור שגיאותיו, אלא שעכ"פ נטה ממנו פעמים רבות ע"י תיקוני האור תורה, או ע"פ דפוסים נוספים ודברי מדקדקים שונים, וע"כ נחשב בזמנו למדויק².

רוו"ה – דרכו לילך כמעט תמיד אחר עין הקורא ליהב"י הנקד (יקותיאל הנקד בן יהודה), ועל פיו שינה פעמים רבות מאד מהנוסח המקובל, וקבע כלל שהלכה כמותו אף נגד רד"ק, וכן נגד אור תורה ומנחת שי. אך באמת נוסח רד"ק ואור תורה ומנחת שי משקף את נוסח בן אשר יותר מאשר נוסח עין הקורא, וממילא ברור שאין לשנות מהנוסח המקובל ע"פ עין הקורא.

גינצבורג – הוגה על פי עשרות כתבי יד שונים, וכעשרים דפוסים ישנים.

קסטו – על פי כתבי יד ממשפחת בן אשר, ראה אף את הכתר עצמו בשלמותו, ועיין בו, ובדק את נוסחאותיו.

קורן – דרך תנ"ך קורן בחלק התורה, ללכת כסומא בארובה אחר רוו"ה ללא שינויים כלל (למעט מקומות ספורים ממש, שבהוצאות החדשות שינו מדרך רוו"ה), וממילא בכל מקום ששגה רוו"ה, נפל קורן בבור שגיאותיו³.

¹ בזכות הגהותיו נתפרסם בזמנו כספר מוגה, כמו שכתבו המסכימים על ספרו, וכמו שכתב השערי אפרים (שער ג' סעיף י"ד) ששמע שהם מנוקים בצדק.

² חשוב לציין, שאע"פ שלתנ"ך זה יש שם של "תנ"ך מדויק", שם זה דבק בו רק משום שבזמן הדפסתו כמעט ולא היו תנכ"ם מוגהים, ותנ"ך זה אכן הוגה היטב

מטעויות, אך משיבושים מכוונים לא הוגה, ונוסחו אינו משקף כלל את המסורה המדויקת, אלא את נוסח רוו"ה בלבד, ששינה פעמים רבות מאד מהנוסח המקובל, ולכן אין ראוי לסמוך עליו, שאינו משקף את נוסח המסורה. כיום דפוסים רבים מדפיסים על פיו משום שמו המדויק שיצא לו בעבר, אך כאמור, הוא שינה הרבה מהדפוסים שקדמו לו, ואינו ראוי לייצג את הנוסח המדויק.

³ בחלקים החסרים מהכתר, הלך ע"פ רוב כתבי היד הקרובים לו ע"מ להגיע לנוסח הנכון.